

(המשך ממדור 29)

מדוע היא היתה כה מובנת מאליה?

מצרים, המדינה הערבית הגדולה והחשובה ביותר, כוננה ביוזמתה שלום עם ישראל. ועידות פייסגה ערביות אימצו לעצמן תוכניות שלום, שביטאו את הנכונות להשלים עם ישראל בתנאים מסויימים, שלא היו בלתי-סבירים בעליל. כמה מדינות ערביות קיימו קשרים שונים עם ישראל. מאורקו בצורה גלויה, ירדן בצורה שוטפת. עיראק שינתה את סיגנונה. עם סוריה היה קיים כלבנון הסכמי-פועל בשטח.

גם הפסקת הגדול ביותר לא יכול היה להתעלם מן הסימנים, שהלכו ורבו, לשינוי איטי אך יסודי בגישת העולם הערבי לייש ראל. המסקנה הסבירה היתה צריכה להיות נסיון תכליתי, ממושך ועקשני לחסל את הסיכסוך הישראלי-ערבי כולו, ולהשתלב במרחב, כפי שהציעו קולות בודדים מאז קום המדינה.

מדוע זה לא נעשה? מדוע המשיכה ישראל לפתח את הברית האנטי-ערבית שלה עם המעצמה הגדולה (ההבנה האסטרטגית)? עם המיעוטים במרחב (מילחמת-הלבנון) ועם מדינות-הסריסוריה (עיס) קתלחנשק איראנית)?

התשובה הפשוטית היא: כוח התאוצה, התסמונת של אשת-לוט. תפיסות כסיסיות של מדינות ומישטרים אינן משתנות בקלות ובמהירות. כל מימסר מדיני רבוק בתפיסותיו הישנות, הן מתוך עצלנות פוליטית-מחשבתית, הן בגלל האינטרסים הרבים שהתבססו על תפיסות אלה.

אולם גם תשובה זו אינה מספקת. מוכרחה להיות סיבה עמוקה יותר לרבקות כה עקשנית בתפיסות מיושנות. סיבה זו קיימת בדמות... הבעיה הפלסטינית.

אגודת חרב

תנועה הציונית ביקשה להקים את "מדינת היהודים" בארץ-ישראל. בארץ כולה, וליהודים בלבד. התוכנית הציונית הראשונה כללה, בשלבים שונים, את דרום-הלבנון, רמת-הגולן, עבר-הירדן ואל-עריש.

הם לא לקחו בחשבון את קיומו של עם אחר בארץ. אבות-התנועה התעלמו מקיומה של אוכלוסיה ערבית בארץ. שמנתה כסוף המאה שעברה חצי מיליון נפש. היו שפשוט לא ידעו על קיומה. היו שידעו עליה, אך לא ייחסו לה חשיבות. בעיני אדם אירופי בסוף המאה ה-19, "לידיים" שחורים, חומים, צהובים וא-רומים ברחבי-העולם היו אבקי-אדם, גזעים נחותים, ובודאי לא עמים שיש להם זכויות.

האוכלוסיה הערבית בארץ הגיבה באלומות. היה זה דווקא זאב זובטינסקי שקבע עוד בראשית שנות ה-20 של המאה כי התנגדות אלימה זו של "ערביי פלשתינה" היא טבעית לגמרי ומוצדקת כשלעצמה, וכי שום עם אחר במקומו לא היה מתנהג אחרת. על כן הציע להקים "קור ברזל" צבאי מול התנגדות בלתי-מנועת זו.

במלחמת-העצמאות כבשה ישראל חלקים גדולים של הארץ, אף מעבר לשטח שהוקצב לה כהחלטת-החלוקה של האו"ם. בין 600 ל-800 אלף ערבים, "ברחו" משטח זה, וארמנם הופקעה. במה 1967 הושלם כביש כל שאר השטח שבין הירדן והים. עוד כמה רכבות, "ברחו", וכל הארמה הציונית בגדה וברצועה הופקעה.

היו בתנועה הציונית תמיד זרמים שונים ומנוגדים. הסיסמות של התנועה כולה ושל המגמות השונות בה השתנו לעיתים קרובות. אך אין ספק כי הורם המרכזי של התנועה לא סטה מעולם מן העיקרון המרכזי: הארץ כולה שייכת ליהודים, ואין בה מקום לעם שני. היו שהיו מוכנים להשלים עם קיומם של לא-יהודים בארץ, כמיעוט נשלט, והיו שלא הסכימו גם לכך. אך היה מובן שאין בארץ מקום לעם שני בעל זכויות, עצמאות וריבונות. השקפה זו הדריכה את מהלכי התנועה במשך ארבעה דורות, גם אם לא בוטאה בצורה ברורה.

היה ברור תמיד כי הערבים המקומיים ("ערביי ארץ-ישראל") לא ישיגו עם ישראל, גירושם, גידולם ו/או קיומם כמיעוט נשלט. כרגעים של גילוי-לב, נאמר הרב בפה מלא דווקא עליידי מנהיגים לאומניים. אחר המימסכים המאלפים ביותר מבחינה זו הוא נאומו הפיזטי של משה דיין ב-1956, על קבר ירדיו רועי רוטברג:

"אלנא נטיח היום האשמות אל הרוצחים. מה לנו כי נטען על שינאתם אלינו?"

"שמונה שנים הינם יושבים במחנות-הפליטים אשר בעזה, ול-מול עיניהם אנו הופכים לנו לנחלה את הארמה והכפרים, בהם ישבו הם ואבותיהם.

אל נירע מלראות את המשטמה המלבה וממלאת חיי מאות אלפים ערבים, היושבים סביבנו. אל נסב את עינינו, פן תחלש ידנו.

"זו גזירת דורנו, זו ברירת חיינו — להיות נכונים וחמושים, חוקים ונוקשים — או כי תישטמ החרב מאגרופנו, ויכרתו חיינו."

זהו "קור-ברזל" של זובטינסקי, בעבור 40 שנה. מאז עברו 30 שנים ויותר, והתורה לא השתנתה.

קללת הדורות

השנה היה קיים קונסנזוס לאומי כמעט מלא לגבי תפיסה זו. הוא הופיע כמלבושים שונים, השמיעו פיסמות שור-נות. אך מתחת לכל הסיסמות היתה טמונה ההכרה הבסיסית שאין מקום לשני עמים ריבוניים בארץ זו, זה לצד זה. אין מקום לעם הפלסטיני באומה.

הוויכוח היה נטוטרק בין המצדדים בגירוש המלא ובין המר-כנים להשאירו בארץ. על-תנאי, כאוכלוסיה נשלטת, חסרת-הזות לאומית וחזיוות לאומיות.

קרבן חלק מציבור, "המתנה הלאומי", נאמרו הרברים בפני רוש: ארץ-ישראל (השלמה) קודמת לשלום. במחנה היירי-כביכול

נאמרו הרברים בנימה של התייאשות דיינית: "הם לא ישלמו איננו לעולם. אין לנו ברירה." גם כאשר התרבו הסימנים לנכונות העולם הערבי להשלים עם ישראל, וגם כאשר באו סימנים ברורים לכך גם מתוך אש"ף, לא השתנתה פוזה זו. כל מסר שהגיע נחמה באותו יאוש תועלת: "הם לא מתכוונים לזה באמת. אין עם מי לדבר."

אפשר היה לראות בכך גישה צינית גרידא. כדי להחזיק בכל שטחי ארץ-ישראל, גם במחיר של מילי-חמת-ניצח, יש להאמין באיבת-הניצח של העולם הערבי בכלל, והעם הפלסטיני בפרט.

אך יתכן שיש לתופעה זו שורשים עמוקים יותר. באותו נאום של משה דיין היתה הכרה בסיבת האיבה הערבית ובצידקתה, כפי שהיתה באותו מאמר של זובטינסקי. הפלסטינים צודקים, כי אנחנו נקח/לקחנו מהם את נחלתם, שהיא נחלת-אבותינו. לכן לא ישלימו איננו לעולם.

יתכן כי פועלת כאן הרחקה עמוקה, תסמונת של המצפון הרע. עשינו עוול, שאיננו יכולים להודות בו. על העוול הזה מגיע לנו עונש. העונש הוא איבת-ניצח, מילחמת-עולם. קיר הברזל, החרב באגרופנו. זוהי גזירת דורנו, וגם גזירת הדורות הבאים, עד סוף כל הדורות. קללה רובצת עלינו. לא נותר לנו אלא לירות ולבכות, לירות ולבכות.

כך או כך — תחושת-אשמה או תאוות-שטחים, גזירת-דורנו או צו ה-צבאות — הרוב הגדול בישראל אינו מוכן לחלוקת הארץ בין שני עמים ריבוניים.

יש המעמידים פנים כאילו הם מאמינים כי יתכן שלום גם

הבעיה הרמוגרפית: הקרב מוכרע במיטה

בתנאים אלה. מדברים עד בוש על "האופציה הירדנית", שהכוונה במשך 40 שנים ויותר. מברכים על "פלסטינים מתונים" אנטיים, שייסכימו ל"ריוקים" של פרש וסוס. יש המצביעים על קמפי-דייוויד.

אך בלבליבם יודעים כל מנהיגי ישראל, בכל המד-חנות, שלא יתכן שלום-רבוקע עם העולם הערבי בלי פשרה והתפייסות עם העם הפלסטיני.

אמר זאת בצורה הפשוטה ביותר זאב זובטינסקי, באותו מאמר עצמו, שקובעו שגם אם תצליח התנועה הציונית להגיע לידי הסכם עם השליטים הערביים בארצות השכנות, זה לא יעזור — כי "ערביי פלשתינה" (זובטינסקי כתב כרוסית, וקרא להם כך) — לא יסכימו.

ומכיוון שכך, האמינה כל הצמרת הישראלית בסוף תשמ"ז, כפי שהאמינה לפני 40 שנה, כי העולם הערבי כולו הוא אויב-רבוקע, וכי זוהי עובדת-חיים בלתי-משתנה.

העיסקה האיראנית בולה אינה מובנת אלא על רקע זה:

איראן היא יריבה היסטורית של עיראק, ומכאן של העולם הערבי כולו. כך תורכיה, כך אתיופיה. כך כמה וכמה עמים ועממים אחרים. כל אלה הם בעלי-בריתנו הטבעיים, האויבים של אויבינו. ולכן, למרות המהפכה האיסלאמית, למרות האייט-אללה ומטרותיו המוצהרות, היגיון הגיאופוליטי אומר את שלו. הברית בין ישראל ואיראן צריכה להתחדש, וגם אם עימם ירד הובשל עליידי האמ"ר ריקאים, מאמץ זה צריך להימשך בצורה זו או אחרת.

השטחים הכבושים באמריקה

יש קשר ישיר והשפעת-גומלין בין "המעגל הערבי" של ישראל ובין "המעגל היהודי" שלה.

הרוקטרינה הרשמית של ישראל, על-פי חוק שהתקבל בכנסת בשנה הקודמת, היא שישאלה היא "מדינת העם היהודי."

לא של "אזרחי ישראל". לא של "אזרחיה היהודים". אלא של "העם היהודי". מושג זה כולל את היהודים בכל העולם, אזרחי כל המדינות.

האמונה כי אין מקום לעם ריבוני שני בארץ ניוזונה מן התפיסה כי יהודי כל העולם צריכים לבוא ארצה — ואם לא מרצונם החופשי, כי אז בגלל שואה חדשה ש"מוכרחה" להתחולל, במקום האו במאורח. השטח ררוש להם. "קבוץ גלויות" מחייב, למעשה, את רחיקת הפלסטינים. כפי שאכן קרה ב-1948, כאשר המוני יהודים באו לאכלס את הערים הערביות הנטושות.

לכן נותרה הפיקציה של קבוץ-גלויות על כנה, גם אחרי שהמציאות טפחה על פניה.

יהודי המערב לא באו. יהודי המזרח חדלו לבוא אחרי גל העליה המשיחית של שנות ה-50 הראשונות. יהודי ברית-המר-עצות, שניתן לומר לצאת, הם ברובם הגדול מה שעשו קודמיהם לפני שלוש-לוח: לא היו היגרו לאמריקה.

אך מיתוסם לחדוד ומציאותם לחדוד. ובמאבק שבין מיתוסם למציאותם, המיתוס מנצח.

כך משמש המיתוס של "מדינת העם היהודי" כהצדקה לגישה האנטי-ערבית של המדינה, ואילו "העם היהודי" מספק את האמ-צעים להמשך המדיניות הזאת.

יהודי העולם מספקים כסף למדינה. משאבים אלה התגמדו במשך הזמן בהשוואה לזרם האדיר של הכספים הממלכתיים הר-רים המגיעים לישראל. אולם גם כספים אלה באו תודות לעם היהודי: כספי השילומים מגרמניה שולמו לישראל כנציגת העם היהודי. ולולא הכוח הפוליטי המאסיבי של יהודי-אמריקה לא היה עולה על דעתה של ארצות-הברית לספק לישראל את הסכומים העצומים הדרושים לה, נוסף על הסיוע המדיני והמטריה הגר-עינית.

במשך הזמן החלה ישראל להתייחס אל יהודי ארצות-הברית כאל אוכלוסיית-זתונים, החייבת נאמנות לישראל. יהודי ארצות-הברית קיבלו את הדין.

"המעגל הערבי" של ישראל הפך את הגדה המעי-רבית ורצועת-עזה ל"מושבות" של ישראל, מבחינה פוליטית וככלכלית כאחת. "המעגל היהודי" של ישראל הפך את הקהילות היהודיות בעולם ל"מושבות" גם הן.

נענויות הכונה

חת התופעות העיקריות של תשמ"ז היתה ההתמרדות של המושבות אלה.

פרשת-פולארד גרמה להלם בקרב יהודי ארצות-הברית, והלם זה התחזק בשלב הראשון של פרשת-איראן, כאשר נוצרה לישראל תדמית של נערת-פיתוי, שגררה את הענק האמריקאי אל תוך הרפתקה מבישה.

בעיקבות הפרשות החלו מכבצות בקהילות היהודיות שאלות נוקבות, שנחקרו במשך זמן רב אל מתחת לסף ההכרה הקולק-טיבית.

האם היהודים בברוקלין הם "יהודים אמריקאים", או "אמ" ריקאים יהודיים"? האם יש להם נאמנות כפולה? ואם כן, למי נאמנותם הראשונה — לישראל, כפי שטען ג'זנטן פולארד, או לארצות-הברית, כפי שצעקו בקולות-מנהיגיה-העדה?

תוך כדי כך נשמעו בקרב יהודי ארצות-הברית קולות חדשים. אנשיררו חשנו לפתע שאין לישראל כל בכורה. להיפך, מבחינת היצירה התרבותית והרוחנית, וגם הדתית, עולה יהדות ארצות-הברית לאידישעור על ישראל. ליהדות ארצות-הברית מגיע מעמד שווה לזה של ישראל, אם לא הבכורה.

נוצרה כאן מעין כנעניות הפוכה. "הכנענים" של יונתן רטוש טענו בראשית שנות ה-40 שבארץ קמה "אומה עברית" חדשה, שעליה להינתק מן היהדות. עכשיו קמה בארצות-הברית מגמה הטוענת כי יהודי-אמריקה הם המי-הזוים את העם היהודי האמיתי, ושעליהם לרופף את הקשר שלהם עם ישראל, מדינה שיש לה אינטרסים זרים.

יתכן כי במפתחות זו היתה בלתי-מנועת, והיתה באה מאליה במרוצת-הזמן, גם לולא הפרשות.

יש קשר בין התודעה ההווית, ההווית של המדינה ריבונית על חופו המזרחי של הים-התיכון שונה לחלוטין מן ההווית של עדה אתנית-תרבותית בתוך מעצמת-על, בין החוף האטלנטי והחוף הפאציפי.

כסוף המאה שעברה וכראשית המאה הנוכחית עמדה לפני יהודי מירוח-אירופה הברירה: להגר לאמריקה או "לעלות" לארץ-ישראל. הרוב העצום בחר באמריקה. מיעוט קטן מאוד בחר בארץ-ישראל.

לא היתה זאת בחירה גיאוגראפית בלבד, היתה זאת גם בחירה רעיונית-מעשית בין שתי צורות של התבוללות בתרבות הלאומית של העולם המערבי.

התרבות הדתית של יהדות מירוח-אירופה התמוטטה, עזר לפני שהשואה חיסלה את היהדות עצמה. הבנים מאסו בעיירה ונטשוה. היו שהתבוללו בקרב המהפכות המקומיות. היו שהלכו אל ארצות-המערב הליברליות, וכראשן ארצות-הברית, והתבוללו שם כיי-חידים, או כקהילה אתנית החיה בין שאר הקהילות האתניות המהוות את ארצות-הברית.

זהו שהחליטו להתבולל באופן קולקטיבי, עליידי הפיכתם לאומה חדשה, שתצטרף ביחידה נוספת אל מישפחת-העמים. זאת היתה הציונות.

במשך כמה דורות הצליחה הציונות לטייח את הפער התהומי שבין תוצאות שני הפיתרונות. בין האומה בארץ לבין הקהילות בפזורה המערבית. מפעליו של פולארד חשפו, בלי כוונה, את התהום.

אפשר להחזיר את הטיח, לתקן את הנזק. כך בור-דאי ייעשה. אולם הפער קיים, והוא יתרחב וילך.

נזק בלתי-הפיך

עוד יותר מידידת היתה השפעת הפרשות על המעגל השלי-שי של ישראל — המעגל הגלובלי. משמע: חסיסה עם אר-צות-הברית.